

NAUČNOM VEĆU MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Naučnog veća Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 11.03.2022. godine, broj 11/IV-3/3-MK, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

„Genska ekspresija β -adrenergičkih receptora i ključnih molekula uključenih u proces njihove nishodne regulacije u kardiomiopatiji izazvanoj doksorubicinom“

kandidata dr Marije Kosić, zaposlene na Institutu za farmakologiju, kliničku farmakologiju i toksikologiju, Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Mentor je prof. dr Zorica Nešić, a komentor prof. dr Nina Japundžić Žigon.

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Doc. dr Marko Stojanović, Institut za farmakologiju, kliničku farmakologiju i toksikologiju, Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu
2. Prof. dr Sanja Milutinović-Smiljanić, vanredni profesor, Opšta i oralna histologija i embriologija, Stomatološki fakultet Univerziteta u Beogradu
3. Prof. dr Dragana Bajić, Katedra za telekomunikacije i obradu signala, Fakultet tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veću Medicinskog fakulteta sledeći

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorke disertacije

Doktorska disertacija dr Marije Kosić napisana je na ukupno 79 strana i podeljena je na sledeća poglavlja: uvod, ciljevi rada, materijal i metode, rezultati, diskusija, zaključci i literatura. U disertaciji se nalaze ukupno 2 tabele, 6 grafikona i 25 slika. Doktorska disertacija sadrži sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata, podatke o komisiji i 3 priloga (Izjava o autorstvu, Izjava o istovetnosti štampane i elektronske verzije rada i Izjava o korišćenju).

U **uvodu** je opisana hemijska struktura, farmakokinetika, mehanizam antitumorskog dejstva i toksičnost doksorubicina. Definisano je njegovo neželjeno dejstvo – doksorubicinska

kardiomiopatija i navedena njena epidemiologija i klasifikacija; opisani su molekularni mehanizmi nastanka, dijagnoza, prevencija i terapija doksorubicinske kardiomiopatije. Obrađena je i tema beta adrenergičkih receptora (β -AR) i njihovih signalnih puteva u zdravom srcu i srčanoj dekompenzaciji, sa detaljnim prikazom uloge kinaza G protein-spregnutih receptora (GRK) i arestina u desenzitizaciji, prometu i signalnim putevima ovih receptora. Takođe, navedena su dosadašnja saznanja o ulogama GRK2 u srčanoj insuficijenciji različite etiologije, sa posebnim osvrtom na inhibiciju GRK2 kao nove terapijske mogućnosti u lečenju srčane dekompenzacije.

Ciljevi rada su precizno definisani. Sastoje se od razvoja eksperimentalnog modela doksorubicinske kardiomiopatije kod mužjaka *Wistar* pacova, utvrđivanja funkcionalnih i morfoloških promena na srcu pacova sa doksorubicinskom kardiomiopatijom i definisanja kliničke prezentacije. Osim toga, cilj je bio kvantifikovati ekspresiju β_1 -AR i β_2 -AR, kao i ključnih molekula uključenih u procese desenzitizacije i nishodne regulacije ovih receptora i ispitati efekte inhibicije GRK2 paroksetinom na preživljavanje eksperimentalnih životinja i remodelovanje srčane funkcije u kardiomiopatiji izazvanoj doksorubicinom.

U poglavlju **materijal i metode** je navedeno da se radi o eksperimentalnoj studiji koja je sprovedena na Institutu za farmakologiju, kliničku farmakologiju i toksikologiju Univerziteta u Beogradu. Korišćene metode u ovom istraživanju su jasno opisane. Eksperimentalni protokol je dobio dozvolu (br. 323-07-04083/2016-05/1) Etičkog komiteta za životinje Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Podrazumevao je razvoj doksorubicinskog modela kardiotoksičnosti, određivanje selektivne doze paroksetina za inhibiciju GRK2, procenu preživljavanja i opšte toksičnosti eksperimentalnih životinja, kao i ehokardiografsku procenu srčane morfologije i funkcije. Detaljno su opisane ehokardiografija, patohistološka analiza, histomorfometrija i imunohistohemija, ali i tehnike molekularne biologije neophodne za merenje ekspresije gena za β -AR i ključne molekule uključene u procese desenzitizacije i nishodne regulacije ovih receptora u kontrolnoj grupi, kod pacova tretiranih doksorubicinom i kod pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom. U ovom poglavlju je navedena i lista korišćenih supstanci i statistička analiza dobijenih podataka.

U poglavlju **rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada. Korišćena **literatura** sadrži spisak od 243 reference.

B) Provera originalnosti doktorske disertacije

Vrednost Similarity indexa dobijena proverom originalnosti doktorske disertacije „Genska ekspresija β -adrenergičkih receptora i ključnih molekula uključenih u proces njihove nishodne regulacije u kardiomiopatiji izazvanoj doksorubicinom“ autora Marije Kosić, odnosno utvrđen procenat podudarnosti, korišćenjem programa iThenticate iznosi 17%. Ovaj stepen podudarnosti posledica je tzv. opštih mesta i podataka, kao i prethodno publikovanih rezultata doktorandovih istraživanja, koji su proistekli iz njegove disertacije, što je u skladu članom sa članom 9. Pravilnika o postupku provere originalnosti doktorskih disertacija koje se brane na Univerzitetu u Beogradu („Glasnik Univerziteta u Beogradu“, broj 204/18). Takođe, ovaj stepen podudarnosti posledica je slične metodologije doktorskih disertacija proisteklih iz iste laboratorije (isti ultrazvučni aparat, mereni ultrazvučni parametri, formule za računanje funkcionalnih ultrazvučnih parametara, isti RT-qPCR aparat i korišćene iste hemijske supstance i prajmeri), kao i rezultat sličnih protokola za razvoj eksperimentalnog modela doksorubicinske kardiomiopatije ranijih istraživanja.

C) Kratak opis postignutih rezultata

Glavni nalaz ovog istraživanja je da GRK2 inhibicija paroksetinom efikasno prevenira kardiotoksično remodelovanje uzrokovano doksorubicinom i povećava preživljavanje eksperimentalnih životinja. Kod pacova tretiranih doksorubicinom, simptomi i znaci intoksikacije bili su očigledni, a telesna masa se progresivno smanjivala tokom vremena. Medijana preživljavanja bila je 55 dana i nije se statistički značajno razlikovala između različitih kliničkih prezentacija doksorubicinske kardiomiopatije. Makroskopskim pregledom organa primećena su najizrazitija toksična oštećenja na srcu, bubrezima i jetri. Opšte stanje pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom bilo je značajno bolje, bez simptoma i znakova intoksikacije opasne po život. Pacovi su tokom perioda praćenja dobijali na telesnoj masi, medijana preživljavanja bila je ista kao kod pacova iz kontrolne grupe a makroskopski obdukcioni nalaz pokazao je diskretne promene na organima.

Ehokardiografijom je utvrđeno postojanje dve kliničke prezentacije srčane dekompenzacije izazvane doksorubicinom: hipertrofična (DOX-HCM) sa smanjenim volumenom krvi leve komore na kraju dijastole i očuvanom ejakcionom frakcijom leve komore srca i dilataciona

(DOX-DCM), sa povećanim volumenom krvi leve komore na kraju dijastole, a smanjenom ejectionom frakcijom leve komore srca. Pacovi tretirani doksorubicinom i paroksetinom pokazali su normalan ehokardiografski nalaz, kao pacovi iz kontrolne grupe.

Kod oba fenotipa doksorubicinske kardiomiopatije, uočene su patohistološke promene srčanog tkiva tipične za doksorubicinsku kardiotoksičnost: gubitak miofibrila, vakuolizacija srčanih ćelija, infiltracija intersticijuma zapaljenskim ćelijama, leukostaza i nekroza sa kontrakcijskim prugama. Pacovi u DOX-DCM grupi imali su izraženije patohistološke promene: nekrozu, apoptozu, inflamaciju i gubitak miofibrila, dok je kod pacova u DOX-HCM grupi dominantna promena bila uvećanje srčanih ćelija i grupisanje jedara. Kod pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom dominantne promene bile su hronične degenerativne promene srčanog tkiva. Histomorfometrijski srednji dijametar leve komore srca bio je statistički značajno veći kod DOX-HCM pacova, u odnosu na kontrolne pacove i pacove iz DOX-DCM grupe.

Imunohistohemijskim bojenjem srčanog tkiva na LCA i CD68 kod pacova tretiranih doksorubicinom, registrovani su pojedinačni LCA+ leukociti i intersticijalni CD68+ makrofagi. Imunohistohemijska detekcija β_1 -AR i β_2 -AR u srčanom tkivu, pokazala je povećanu imunoreaktivnost kod pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom. Kod DOX-HCM pacova, imunohistohemijsko bojenje isečaka srčanog tkiva, pokazalo je veće regione GRK2 i GRK3 imunopozitivnosti, u odnosu na kontrolnu i grupu pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom.

U DOX-DCM grupi pacova nije bilo statistički značajnih promena u srčanoj ekspresiji gena za β -AR i ključne molekule uključene u procese desenzitizacije i nishodne regulacije ovih receptora. GRK2 i GRK3 bili su povećano ekspimirani samo kod DOX-HCM pacova. Kod pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom, genska ekspresija β_1 -AR i β_2 -AR bila je statistički značajno povećana, dok je ekspresija GRK2 i GRK3 bila statistički značajno smanjena. Uočena je pozitivna povezanost između ekspresije GRK2 i RWT kod DOX-HCM pacova, dok je kod pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom postojala pozitivna povezanost između ekspresije β_1 -AR i ekspresije GRK2, kao i između ekspresije β_2 -AR i ekspresije GRK2.

D) Usporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

U ovoj studiji, doksorubicin je primenjen kod mužjaka Wistar pacova intravenskim putem u pojedinačnoj, udarnoj dozi od 5mg/kg. Ovaj eksperimentalni model doksorubicinske kardiomiopatije preuzet je iz literature (Duncan i saradnici, 1998; Rasmussen i saradnici, 1989), i potvrđeno je da je odgovarajući, u smislu karakterističnih ehokardiografskih i histopatoloških promena srca (Cheah i saradnici, 2017), kao i po pitanju sličnosti sa doksorubicinskom kardiomiopatijom kod ljudi (Nebigil i D'esaubry, 2018). Doksorubicin nije aplikovan intraperitonealnim putem, sa ciljem da izazove kardiotoksičnost, iako su mnogi autori to činili (Merlet i saradnici, 2013; Teraoka i saradnici, 2000). Razlog su ozbiljni neželjeni efekti intraperitonealne primene doksorubicina: masivna akumulacija tečnosti u trbušnoj duplji (ascites) i direktno oštećenje peritoneuma (Vasić i saradnici, 2019). Svi pacovi tretirani doksorubicinom pokazali su pogoršanje opšteg stanja, progresivno smanjenje telesne mase i malu stopu preživljavanja, što je u skladu sa nalazima različitih istraživanja (Vasić i saradnici, 2019; Cheah i saradnici, 2017; Kenk i saradnici, 2010). Opšte stanje pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom bilo je dobro, bez simptoma i znakova intoksikacije opasne po život.

Ehokardiografija, koja predstavlja zlatni standard za procenu srčane morfologije i funkcije u eksperimentalnoj i kliničkoj praksi (Oh, 2007), otkrila je u ovom istraživanju postojanje dve različite kliničke prezentacije doksorubicinske kardiomiopatije, sa gotovo jednakom učestalošću i preživljavanjem: DOX-HCM i DOX-DCM. Ovaj nalaz je u skladu sa istraživanjem iz 2021. godine (Pajović i saradnici, 2021). U eksperimentalnim studijama doksorubicinske kardiomiopatije kod pacova, sa različitim putevima administracije i različitim režimima doziranja doksorubicina, ehokardiografski pregled rađen je uvek na anestetisanim pacovima i EF_{LV} bila je značajno smanjena (Liu i saradnici, 2016; Merlet i saradnici, 2013) zbog sinergističkih negativno inotropnih efekata anestetika (Stein i saradnici, 2007) i doksorubicina. U ovoj studiji, pregledani su svesni pacovi, sedirani acepromazinom, što objašnjava manji, ali ipak statistički značajan pad ejekcione frakcije kod DOX-DCM pacova. U kliničkoj praksi, ehokardiografsko praćenje ejekcione frakcije jedan je od osnovnih pokazatelja srčane disfunkcije (Villani i saradnici, 2006). Međutim, ejekciona frakcija je neosetljiv parametar u otkrivanju ranih znakova srčanog stresa i oštećenja miokarda (Kang i saradnici, 2017). Različite studije pokazale su širok raspon variranja vrednosti EF_{LV} (31 –

90%) u modelima doksorubicinske kardiomiopatije (Georgiadis i saradnici, 2020).). S obzirom da očuvana e젝ciona frakcija ne isključuje disfunkciju srca i da su u ovom istraživanju podjednako loše preživljavanje imali pacovi sa smanjenom i pacovi sa očuvanom e젝cionom frakcijom, odvojeno su analizirana ova dva fenotipa doksorubicinske kardiomiopatije. U ovom istraživanju, ehokardiografski nalaz pacova tretiranih doksorubicinom i paroksetinom nije pokazao odstupanja srčane morfologije i funkcije, u odnosu na kontrolnu grupu. Ehokardiografijom i magnetnom rezonancom ranije je pokazano da paroksetin smanjuje neželjeno remodelovanje leve komore srca nakon infarkta miokarda (Lassen i saradnici, 2017).

Histološkom analizom srca kod DOX-HCM i DOX-DCM pacova ustanovljeni su karakteristični znaci kardiotoksičnosti izazvane doksorubicinom, u skladu sa prethodnim istraživanjima (Octavia i saradnici, 2012; Takemura i Fujiwara, 2007; Bertinchant i saradnici, 2003). Imunohistohemijskim bojenjem potvrđeno je prisustvo makrofaga i retkih limfocita u zapaljenskom infiltratu intersticijuma. Ovaj nalaz je u skladu sa nalazom Kobayashi i saradnika. U ovom eksperimentalnom modelu doksorubicinske kardiomiopatije, bubrezi i jetra bili su umereno oštećeni doksorubicinom, očekivano prema podacima iz literature (Lee i Harris, 2011; Injac i Strukelj, 2008). Međutim, funkcija ovih organa ostala je očuvana, na šta ukazuju fiziološke vrednosti bilirubina, kreatinina, alanin aminotransferaze i aspartat aminotransferaze iz prethodnog istraživanja (Pajović i saradnici, 2021). Ovo se može smatrati prednošću modela jer nespecifična hepatorenalna kardiotoksičnost nije „ometala“ specifične, kardiotoksične efekte doksorubicina.

U ovom eksperimentalnom modelu doksorubicinske kardiomiopatije kod pacova, genska ekspresija β_1 -AR i β_2 -AR kod DOX-HCM i DOX-DCM pacova nije bila promenjena, potvrđujući nalaz o neizmenjenoj gustini β -AR iz istraživanja Robison i Girija (Robison i Giri, 1986). Kod DOX-DCM pacova nisu uočene promene u genskoj ekspresiji molekula uključenih u proces nishodne regulacije β -AR. Genska ekspresija i imunoreaktivnost GRK2 i GRK3 u srčanom tkivu bila povećana samo kod DOX-HCM pacova. S obzirom da ovi pacovi nisu razvili srčanu dekompenzaciju (očuvana e젝ciona frakcija), može se pretpostaviti da ovaj porast GRK2 genske ekspresije i sinteze nije povezan sa maladaptivnom nishodnom regulacijom β -AR. S druge strane, važno otkriće Schlegel i saradnika ukazuje na nekanonsku ulogu GRK2 u nastanku srčane hipertrofije kod miševa sa transverzalnom konstrikcijom aorte (Schlegel i saradnici, 2017). Sa tim u vezi, GRK2 se nameće kao nova obećavajuća meta u terapiji srčane hipertrofije (Schlegel i saradnici, 2017).

Novo otkriće ove studije je da paroksetin povećava gensku ekspresiju i sintezu β_1 -AR i β_2 -AR u srčanom tkivu pacova tretiranih doksorubicinom, što nije pokazano kod pacova tretiranih samo paroksetinom. Ovaj efekat bi mogao biti posledica simpatolitičkog efekta paroksetina u patofiziološkim uslovima poput doksorubicinske kardiomiopatije, koje karakteriše povećana aktivnost simpatikusa (van Melle i saradnici, 2004; McFarlane i saradnici, 2001). Još jedno važno otkriće u ovom istraživanju je da paroksetin smanjuje gensku ekspresiju i sintezu GRK2 i GRK3 kod pacova tretiranih doksorubicinom. Ova nishodna regulacija kinaza β -AR mogla bi imati povoljne efekte na doksorubicinsku kardiomiopatiju iz najmanje dva razloga: sprečavanjem maladaptivne desenzitizacije β -AR i posledičnim očuvanjem srčane inotropne rezerve (Thal i saradnici, 2012) i sprečavanjem nastanka hipertrofije srca (Schlegel i saradnici, 2017).

E) Objavljeni radovi koji čine deo doktorske disertacije

Kosić M, Nešić Z, Glumac S, Vasić M, Pajović V, Savić B, Japundžić-Žigon N. Paroxetine mitigates cardiac remodelling by doxorubicin and increases survival. Biomed Pharmacother 2022;145:112411. doi: 10.1016/j.biopha.2021.112411

F) Zaključak (obrazloženje naučnog doprinosa)

Doktorska disertacija „Genska ekspresija β -adrenergičkih receptora i ključnih molekula uključenih u proces njihove nishodne regulacije u kardiomiopatiji izazvanoj doksorubicinom“ dr Marije Kosić, predstavlja originalni naučni doprinos u razumevanju signalnog puta nishodne regulacije β -AR kod doksorubicinske kardiomiopatije. Rezultati ove studije po prvi put pokazuju da primena paroksetina povećava preživljavanje, smanjuje toksičnost organa i čuva morfologiju i funkciju leve komore srca kod pacova tretiranih doksorubicinom. Nalaz je najverovatnije povezan sa smanjenjem ekspresije i sinteze molekula uključenih u proces nishodne regulacije β -AR, a povećanjem ekspresije i sinteze β -AR, što zajedno poboljšava inotropnu rezervu srca. Ovaj rad prepoznaje novo farmakološko dejstvo paroksetina – kardioprotekciju kod doksorubicinske kardiomiopatije i sugeriše potencijalnu prenamenu ovog leka za prevenciju/terapiju doksorubicinske kardiomiopatije kod onkoloških pacijenata.

Ova doktorska disertacija je urađena prema svim principima naučnog istraživanja. Ciljevi su bili precizno definisani, naučni pristup je bio originalan i pažljivo izabran, a metodologija rada je bila savremena. Rezultati su pregledno i sistematično prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovarajući zaključci.

Na osnovu svega navedenog i imajući u vidu dosadašnji naučni rad kandidata, komisija predlaže Naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju dr Marije Kosić i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 23. 03. 2022. god.

Članovi Komisije:

doc. dr Marko Stojanović

---

prof. dr Sanja Milutinović-Smiljanić

---

prof. dr Dragana Bajić

Mentor:

prof. dr Zorica Nešić

Komentor:

prof. dr Nina Japundžić Žigon
